सप्तमः पाठः

शूराः वयं धीराः वयम्

0672CH07

© NCERT not to be republished

शूरा वयं धीरा वयं वीरा वयं सुतराम्।
गुणशालिनो बलशालिनो जयगामिनो नितराम्॥१॥

शूरा वयम्॥

दृढमानसा गतलालसाः प्रियसाहसाः सततम्।
जनसेवका अतिभावुकाः शुभचिन्तका नियतम्॥२॥

शूरा वयम्॥

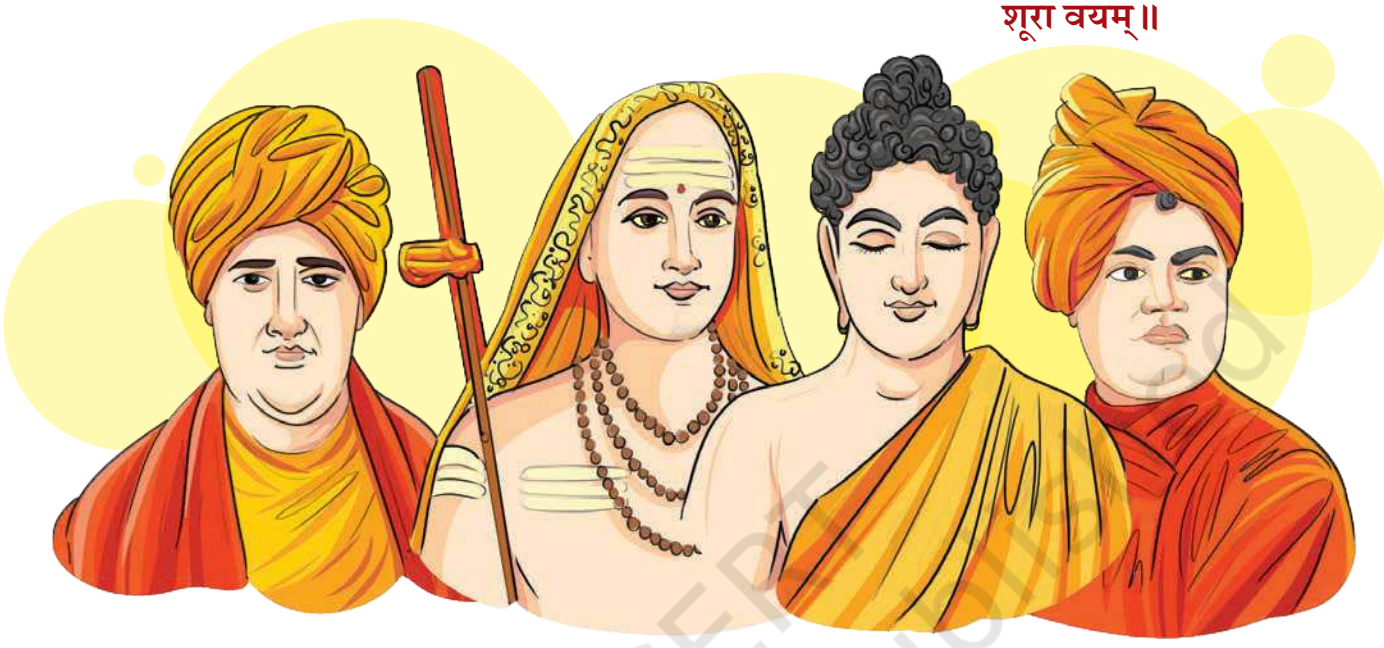

© NCERT not to be republished

Reprint 2026-27

धनकामना सुखवासना न च वञ्चना हृदये।
ऊर्जस्वला वर्चस्वला अतिनिश्चला विजये॥३॥

शूरा वयम्॥

गतभीतयो धृतनीतयो दृढशक्तयो निखिला।
यामो वयं समराङ्गणं विजयार्थिनो बालाः॥ ४॥

शूरा वयम्॥

© NCERT not to be republished

Reprint 2026-27

जगदीश हे ! परमेश हे ! सकलेश हे ! भगवन् ।
जयमङ्गलं परमोज्ज्वलं नो देहि परमात्मन् ॥ ५ ॥

शूरा वयम् ॥

वयं शब्दार्थान् जानीमः

शब्दः	अर्थः	हिन्दी	English	मातृभाषया अर्थं लिखन्तु
नितराम्	सुतराम्	अत्यधिक रूप से	Abundantly	
दृढमानसाः	दृढचित्ताः	दृढ़ मन वाले	Determined	
गतलालसाः	लोभरहिताः	लालच रहित	Without greed	
प्रियसाहसाः	साहसयुक्ताः	साहसी	Brave	
नियतम्	निश्चितम्	निश्चित	Certainly / Definitely	
ऊर्जस्वलाः	स्फूर्तियुक्ताः	फुर्तीले	Energetic	
वर्चस्वलाः	तेजोयुक्ताः	तेजस्वी	Radiant	
अतिनिश्चलाः	अविचलिताः	दृढ़ निर्णय वाले	Determined	
शूराः	वीराः	पराक्रमी	Brave	

Reprint 2026-27

शब्दः	अर्थः	हिन्दी	English	मातृभाषया अर्थं लिखन्तु
गतभीतयः	भीतिरहिताः	भयरहित	Fearless	
धृतनीतयः	नीतिम् आचरन्तः	नीतिमान्	Righteous	
दृढशक्तयः	शक्तियुक्ताः	शक्तिमान्	Powerful	
निखिलाः	समग्राः	सम्पूर्ण	All	
यामः	गच्छामः	जाते / जाती हैं	(We) are going	
समराङ्गणम्	युद्धक्षेत्रम्	युद्ध का मैदान	Battlefield	
विजयार्थिनः	विजयम् इच्छन्तः	विजय चाहने वाले	Those who want victory	
सकलेश	सर्वेषाम् ईश	सभी के ईश	Supreme God	
परमोज्ज्वलम्	अत्यन्तं प्रकाशमानम्	परम उज्ज्वल	Extremely bright	
नः	अस्मान्	हमें	Us	
देहि	यच्छ	दीजिए	(You) Give	

गीतस्य भावार्थः

वयं सर्वे भारतीयाः शूराः, वीराः, धैर्यशालिनः च स्मः। सर्वे गुणशालिनः बलशालिनः विजेतारः च स्मः। वयं दृढसंकल्पयुक्ताः लोभरहिताः साहसयुक्ताः च स्मः। वयं सर्वे भारतवासिनः उत्तमभावेन जनानां सेवां कुर्मः। सर्वेषां शुभचिन्तनं कुर्मः। अस्माकं हृदये धनस्य अधिककामनाः, सुखस्य विषये वासना, कपटभावना च न सन्ति। तेजोयुक्ताः वयं भारतीयाः ऊर्जापूर्वकं दृढतया च कार्यं कुर्मः। वयं भारतीयाः निर्भयाः दृढशक्त्या च युक्ताः युद्धक्षेत्रे सर्वदा नीतिपूर्वकं विजयम् इच्छामः। अतः इयं प्रार्थना अस्ति यत् - हे भगवन्! हे संसारस्य स्वामिन्! हे परमेश! हे सकलेश! भवान् अस्माकं कृते सर्वेषु कार्येषु उज्ज्वलं शुभं च विजयं प्रयच्छतु इति।

© NCERT not to be republished

Reprint 2026-27

अवधेयांशः

'रामः, सः, सीता, देवालयः, पीतः, बलशालिनः' इति एतानि पदानि नामपदानि सन्ति।

'रामः' इति पदस्य मूलम् अस्ति 'राम'। नामपदस्य मूलरूपं 'प्रातिपदिकम्' इति कथ्यते।

अधः विद्यमाने कोष्ठके प्रातिपदिकस्य प्रथमा-विभक्तेः रूपाणि पठन्तु।

तद्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
पुंलिङ्गम्	सः	तौ	ते
स्त्रीलिङ्गम्	सा	ते	ताः
नपुंसकलिङ्गम्	तत्	ते	तानि

एतद्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
पुंलिङ्गम्	एषः	एतौ	एते
स्त्रीलिङ्गम्	एषा	एते	एताः
नपुंसकलिङ्गम्	एतत्	एते	एतानि

अस्मद्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
त्रिषु लिङ्गेषु समान-रूपाणि	अहम्	आवाम्	वयम्

युष्मद्

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
त्रिषु लिङ्गेषु समान-रूपाणि	त्वम्	युवाम्	यूयम्

© NCERT not to be republished

Reprint 2026-27

वयम् अभ्यासं कुर्मः

१. एतत् सम्पूर्णं गीतं सस्वरं गायन्तु, लिखन्तु, कण्ठस्थं च कुर्वन्तु।

२. पाठस्य आधारेण प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखन्तु—

(क) शूराः के? – .....

(ख) वयं कीदृशमानसाः स्मः? – .....

(ग) वयं कीदृशचिन्तकाः स्मः? – .....

(घ) वयं कुत्र अतिनिश्चलाः स्मः? – .....

(ङ) वयं विजयार्थिनः कुत्र यामः? – .....

३. उदाहरणानुसारम् अधोलिखितानां पदानां वचनपरिवर्तनं कुर्वन्तु—

(क) शूराः वयम् = ... शूरः अहम् ..... वीराः वयम् = ...

(ख) ..... = बलशालिनः ..... = जयगामिनः

(ग) दृढमानसाः = ... प्रियसाहसाः = ...

(घ) ..... = अतिभावुकाः शुभचिन्तकाः = ...

(ङ) धनकामना = ... वञ्चना = ...

(च) ..... = वर्चस्स्वलाः ..... = अतिनिश्चलाः

४. स्तम्भौ मेलयन्तु उत्तरं च लिखन्तु—

(अ)	(ब)	उत्तराणि
(क) गतभीतयो धृतनीतयो	शुभचिन्तका नियतम्	गतभीतयो धृतनीतयो दृढशक्तयो निखिलाः
(ख) यामो वयं समराङ्गणं	सकलेश हे भगवन्!	.....
(ग) जगदीश हे! परमेश हे!	विजयार्थिनो बालाः	.....
(घ) जयमङ्गलं परमोज्ज्वलं	दृढशक्तयो निखिलाः	.....
(ङ) जनसेवका अतिभावुकाः	नो देहि परमात्मन्!	.....
(च) ऊर्जस्वला वर्चस्वला	अतिनिश्चला विजये	.....

© NCERT not to be republished

Reprint 2026-27

५. उदाहरणानुसारम् अधोलिखितानां पदानां वचनपरिवर्तनं कुर्वन्तु—

	एकवचनम्		बहुवचनम्
यथा–	शूरः	–	शूराः
(क)	धीरः	–	.....
(ख)	.....	–	वीराः
(ग)	जनसेवकः	–	.....
(घ)	.....	–	धनकामनाः
(ङ)	निखिलः	–	.....
(च)	.....	–	बालाः

६. उदाहरणं दृष्ट्वा अधोलिखितानि पदानि परस्परं संयोज्य वाक्यानि रचयन्तु—

	(अ)	(ब)	उत्तराणि
(क)	छात्रः	पठामि	छात्रः पठति
(ख)	छात्रौ	पठसि	.....
(ग)	छात्राः	पठति	.....
(घ)	अहम्	पठन्ति	.....
(ङ)	आवाम्	पठथः	.....
(च)	वयम्	पठथ	.....
(छ)	त्वम्	पठतः	.....
(ज)	युवाम्	पठामः	.....
(झ)	यूयम्	पठावः	.....

© NCERT not to be republished

Reprint 2026-27

७. कोष्ठकात् उचितं पदं स्वीकृत्य रिक्तस्थाने लिखन्तु—

यथा – तद्, स्त्रीलिङ्गम्, प्रथमा विभक्तिः, एकवचनम् – ..... सा ..... (एषा/अहम्/सा)

(क) अस्मद्, प्रथमा विभक्तिः, एकवचनम् – ..... (वयम्/त्वम्/अहम्)

(ख) युष्मद्, प्रथमा विभक्तिः, द्विवचनम् – ..... (त्वम्/सः/युवाम्)

(ग) तद्, पुंलिङ्गम्, प्रथमा विभक्तिः, बहुवचनम् – ..... (एषः/ते/सा)

(घ) एतद्, नपुंसकलिङ्गम्, प्रथमा विभक्तिः, बहुवचनम् – ..... (एतानि/वयम्/तत्)

(ङ) एतद्, स्त्रीलिङ्गम्, प्रथमा विभक्तिः, एकवचनम् – ..... (अहम्/एषा/एतत्)

(च) तद्, स्त्रीलिङ्गम्, प्रथमा विभक्तिः, द्विवचनम् – ..... (ते/अहम्/एषा)

८. उदाहरणमनुसृत्य उचितेन पदेन रिक्तस्थानं पूरयन्तु—

यथा – नायिका नृत्यति। (नृत्)

(क) बालकः ..... (लिख्)

(ख) छात्रौ ..... (क्रीड्)

(ग) अहम् ..... (गच्छ्)

(घ) कविः ..... (रचय्)

(ङ) महिलाः ..... (वद्)

(च) देवाः ..... (आगच्छ्)

(छ) फलानि ..... (पत्)

(ज) गृहिण्यः ..... (उपविश्)

योग्यताविस्तरः

१. गीतस्य रचनाकारः

अस्य गीतस्य रचनाकारः श्रीधरः भास्करः वर्णेकरः अस्ति। एषः सुप्रसिद्धः आधुनिकः कविः अस्ति। वर्णेकरमहोदयस्य जन्म महाराष्ट्र-राज्ये नागपुरनगरे अभवत्। एषः

© NCERT not to be republished

Reprint 2026-27

अनेकानि काव्यानि नाटकानि गीतानि च रचितवान्। वर्णेकरमहोदयः राष्ट्रपतिपुरस्कारेण अपि सम्मानितः अस्ति।

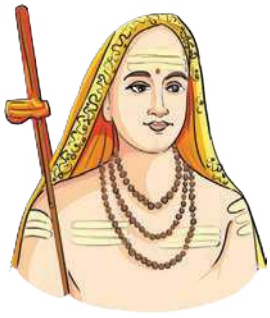
२. अधोलिखितानि शब्दरूपाणि पठन्तु अवगच्छन्तु स्मरन्तु च।

शब्दः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
भारतीय	भारतीयः	भारतीयौ	भारतीयाः
धीर	धीरः	धीरौ	धीराः
शूर	शूरः	शूरौ	शूराः
जनसेवक	जनसेवकः	जनसेवकौ	जनसेवकाः
शुभचिन्तक	शुभचिन्तकः	शुभचिन्तकौ	शुभचिन्तकाः
बाल	बालः	बालौ	बालाः
निखिल	निखिलः	निखिलौ	निखिलाः
कामना	कामना	कामने	कामनाः
वासना	वासना	वासने	वासनाः
वञ्चना	वञ्चना	वञ्चने	वञ्चनाः
समराङ्गण	समराङ्गणम्	समराङ्गणे	समराङ्गणानि
शोभन	शोभनम्	शोभने	शोभनानि
नियत	नियतम्	नियते	नियतानि

© NCERT not to be republished

Reprint 2026-27

३. महापुरुषाणां राष्ट्रनायकानां च चित्राणि अधः सन्ति। एते शूराः वीराः धीराः च आसन्। गीते लिखितान् सर्वान् भावान् एतेषां महापुरुषाणां जीवने वयं पश्यामः।

शङ्कराचार्यः

शिवाजिः महाराजः

स्वामी दयानन्दः सरस्वती

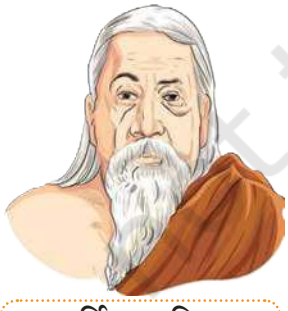
मदनमोहनः मालवीयः

राज्ञी लक्ष्मीबाई

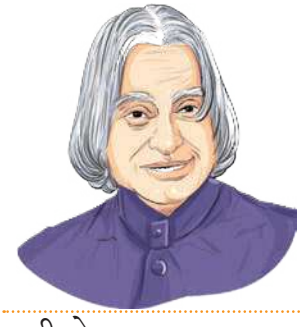
स्वामी विवेकानन्दः

महर्षिः अरविन्दः

सुभाषचन्द्रः बोसः

ए.पी.जे. अब्दुलः कलामः

© NCERT not to be republished

४. एतत् स्तोत्रं ध्यानेन पठन्तु, अवगच्छन्तु स्मरन्तु च।

भारतवर्षस्य केषाञ्चन धीराणां वीराणां कासाञ्चन वीराङ्गनानां च नामोल्लेखः अधोदत्तेषु श्लोकेषु अस्ति। एतान् श्लोकान् सस्वरं गायन्तु स्मरन्तु च।

अरुन्धत्यनसूया च सावित्री जानकी सती।
द्रौपदी कण्णगी गार्गी मीरा दुर्गावती तथा॥

लक्ष्मीरहल्या चन्नम्मा रुद्रमाम्बा सुविक्रमा।
निवेदिता सारदा च प्रणम्याः मातृदेवताः॥

अगस्त्यः कम्बुकौण्डिन्यौ राजेन्द्रश्चोलवंशजः।
अशोकः पुष्यमित्रश्च खारवेलः सुनीतिमान्॥

रामकृष्णो दयानन्दो रवीन्द्रो राममोहनः।
रामतीर्थोऽरविन्दश्च विवेकानन्द उद्यशाः॥

परियोजनाकार्यम्

१. अधः प्रदत्तेषु महापुरुषेषु एकस्य लघुजीवनवृत्तं लिखन्तु—
स्वामी विवेकानन्दः / शिवाजिः / राणाप्रतापः

२. अस्मिन् पाठे प्रयुक्तानां प्रथमाविभक्तेः बहुवचनान्त-पदानां सङ्ग्रहणं कुर्वन्तु। दशशब्दानां वाक्ये प्रयोगम् अपि कुर्वन्तु।

३. अन्यत् संस्कृतदेशभक्तिगीतम् अन्विष्य तस्य सामूहिकं वाचनं कुर्वन्तु।

© NCERT not to be republished

Reprint 2026-27